

Zásady popisu středověkých a novověkých epigrafických památek

Popis epigrafických památek dosud nemá pevná a závazná pravidla. Předložená pravidla jsou zpracována podle : Flodr, Miroslav: Zásady popisu středověkých a novověkých epigrafických památek, Sborník prací FF BU C 21-22, 1975, s. 167-174.

(Je možno použít i popis Jiřího Roháčka: Epigrafika v památkové péči, Praha 2007).

Tato pravidla mají 3 hlavní části: I. lokalizace památky, II. Celková charakteristika památky, III. Záznam nápisu.

I. Lokalizace památky

- a) Pro lokalizaci památky je rozhodující nynější místo jejího uložení. Všechna dřívější stanoviště jsou z tohoto hlediska druhořadá, mají však zásadní význam pro správné hodnocení památky, proto je zjišťujeme a zaznamenáváme.
- b) Označení obcí se řídí podle nynějších úředních názvů a jejich správního zařazení
- c) Zaniklé vsi vystupují v postavení, jež zaujímaly v době své poslední existence. Jejich vyšší správní zařazení se přizpůsobuje dnešnímu stavu.
- d) Objekt, v němž se epigrafická památka nachází, uvádíme ve smyslu původního určení (např. kostel x bývalý kostel) a doplňujeme přesnější lokalizaci: městská čtvrť, ulice, číslo popisné. Pečlivě zaznamenáváme změnu ve funkci i označení objektu.
- e) Podobně jako výše uvedené objekty posuzujeme i sochy, sloupy, boží muka, hraniční kameny.
- f) Epigrafické památky uložené ve sbírkách muzeí, galerií a jiných institucí lokalizujeme platným názvem instituce a evidenčním označením sbírkových předmětů.
- g) Vlastní polohu epigrafické památky postihujeme jen orientačně ve vztahu k hlavním prostorovým částem daného objektu.

II. Celková charakteristika památky

Stručnou, ale výstižnou formou popisu se snažíme postihnout charakter epigrafické památky alespoň natolik, aby byla zřejmá její funkce, celková úprava, způsob zpracování a zejména umístění nápisu. V zásadě se přidržujeme zvyklostí uměleckohistorického popisu.

- a) Určení nositele nápisu: Zde se snažíme o co největší specifikaci (např. cechovní konvice nebo dokonce konvice cechu řezníků). U nápisů na architektonických památkách určujeme, zda nositelem památky je vlastní stavba nebo objekt zasazený do stavby.
- b) Materiál: Nestačí základní druhové určení (např. pískovec), specifikujeme blíže (např. červený pískovec).
- c) Rozměry uvádíme v cm, u nepřístupných památkách odhadujeme.
- d) Úprava, zpracování
- e) Stav dochování: leckde stačí povšechná charakteristika, u poškozené památky zaznamenáváme ta místa, kde změna původního stavu měla za následek deformaci nápisu. Pokud byl nápis restaurován, zaznamenáváme i tuto skutečnost.
- f) Stáří, provenience. Tyto dvě otázky zodpovídá většinou vlastní nápis. Jeho údaje ale nebereme nekriticky, všímáme si případných nesrovnalostí. Pokud nápis tyto údaje neobsahuje, snažíme se o přibližné určení na základě epigrafické komparace. K popisu potom připojíme i stručné zdůvodnění našeho určení.

III. Záznam nápisu

Nejpodstatnější složkou popisu epigrafické památky je záznam nápisu. Všímáme si formy i znění nápisu.

- a) Písmo charakterizujeme z hlediska grafiky, techniky a velikosti.
- Grafickou stránku vyjadřujeme druhovým označením na základě platné terminologie. Uvádíme rovněž změny druhu písma nebo provedení jednotlivých písmen typu odlišného druhu.
 - Technické provedení uvádíme tam, kde dochází k odchylce od běžného stereotypu (např. reliéfní nápisy), nebo tam, kde dochází ke střídání technik (např. nápis částečně vyryt a částečně malován).
 - Uvádí se výška v cm, a to zvlášť pro písmena malá a zvlášť pro písmena velká nebo zvětšená (u chronogramu). Při kolísání výšky uvádíme mezní hodnoty.

b) Přepis

- Při přepisu textu nápisů se řídíme hlavní zásadou: Pokud možno nic neměnit a nic nepřidávat. Reprodukujeme text se všemi jeho zvláštnostmi i nedostatky odpovídajícími prostředky moderní latinky. V zásadě jde transliteraci poněkud upravenou potřebám epigrafických textů.
- Majuskulní texty přepisujeme majuskulí, minuskulní texty minuskulí. Zvětšená písmena (např. chronogram) přepíšeme rovněž větším rozměrem. Tam, kde je chronogram označen vyplněním tahů písmene barvou, používáme písmena tučná.
- Podle předlohy ponecháváme „u, v, w, i, j, g, ii, ij“, zdvojená písmena a spřežky. Nemusíme rozlišovat pouze mezi kulatým a dlouhým „s“ (ale v dnešní době se často tato dvě s“ rozlišují).
- Nadepsaná písmena ponecháváme v jejich postavení. Zachováváme diakritická znaménka s výjimkou háčku nad „u“, který slouží pouze k rozlišení písmen „u“ a „n“.
- Zkratky nerozvádíme. Usilujeme o jejich výstižné zachycení zjednodušenými prostředky nynější grafiky.
- Reprodukce ligatur: M. Flodr doporučuje psát písmena samostatně, jejich spojení vyznačit obloučkem pod řádkem. Dnes můžeme využít i nabídku ligovaných tvarů našeho textového editoru.
- V interpunkci respektujeme podobu předlohy. Nezavádíme moderní interpunkci!
- Oddělování slov: Kde je text nápisu psán souvisle bez oddělování slov, zavádíme dnešní způsob psaní a na tuto skutečnost upozorníme v poznámce. Kde je oddělování slov provedeno různými grafickými znameními, tato znaménka nahradíme tečkou umístěnou mezi dvěma linkami. Podobu znaménka uvedeme v poznámce.
- Rozdělování slov nezjednodušujeme, ponecháváme v původní formě.
- Konec řádku označujeme šikmo položenou linií /. Při krátkém nápisu ale dáváme přednost tomu, aby každý řádek nápisu odpovídal našemu samostatnému řádku. Při dlouhých nápisech označujeme i číslo řádku – vždy po 5: /⁵ /¹⁰

c) Stav textu

V duchu zásady věrného přepisu přejímáme všechny chyby a nedostatky, ať už vznikly při vytváření nápisu nebo v průběhu jeho existence. Na všechna tato místa je potřeba upozornit. Abychom příliš nezatěžovali poznámkový aparát, mnohé vyjadřujeme přímo v textu. Využíváme k tomu různé značky a zejména tzv. leydenský systém závorek.

- Nepatrné zbytky písmen, u nichž je nejisté čtení, vyjádříme tečkou pod písmenem.
- Místo nečitelných písmen uvedeme příslušný počet teček
- Ztracené části textu uvádíme v hranatých závorkách:
 - [text] chybějící text je znám
 - [...] znám je jen chybějící počet písmen
 - [+- 4] počet chybějících písmen je znám jen přibližně
 - [---] počet chybějících slov není znám
- Tam, kde tvůrce nápisu nechal volné místo pro pozdější doplnění, dáváme malé písmeno „v“ (to znamená petitem – o 2 body menší než náš text), které označuje vacat.

IV. Nedochované epigrafické památky

Popis v originále nedochovaných epigrafických památek v zásadě vychází z týchž pravidel. V praxi to znamená pokus o rekonstrukci na základě všech dostupných pramenů, zpráv, popisů, vyobrazení. Úplnost našeho popisu je závislá na rozsahu a kvalitě všech těchto dřívějších zpráv.